

PETRO

MARKO

BIBLIOTEKA

E

814-32

2432

SHTETIT

GJIROKASTËR

rrugë
pa
rrugë

85A-32

PETRO MARKO

V. Shkëlzi
Kl. i K. i
H. Zan

M 32

RRUGË PA RRUGË

tregime dhe skica

2630

N. SH. BOTIMEVE «NAIM FRASHËRI»
TIRANË, 1964

VARFËRIA

Jam i varfër!

Gdhihet dita shumë e çmuarshme e stinës ëngjëllore dhe unë, duke hedhur mënjanë shkorsën time të vjetër, ngrihem prej gjumit të ëmbël e plot ëndra. Shikoj me sytë gjysmë të çelur agimin freskatar që zbardhulloi me dritë argjëndare gjithë katundin e vogël. Shtëpia ime varfanjake e pret me padurim diellin, se vetëm ai ka mirësinë ta vizitojë. . .

Vij rrotull dhomës sime, një dhomë e varfër dhe e vetme e kasolles. Të katër muret e palyera më vështrojnë dhe bëjnë sikur duan të më thonë: «Mirëmëngjes!» Nuk ka dyshime. Dheu këtu-atje është bërë gropa gropa prej pikave të shiut që hyjnë pa pikë turpi dhe frike. Atje, afër dritares së vockël, nga duket fusha e bukur dhe deti i gjërë, atje mbi një cipal të futur në mur, është varur trasta ime lumëmadhe dhe pak më poshtë, afër derës së mbyllur me një degë ulliri, ndodhen opin-gat e mia të coptuara. Pa larë sytë, se s'kisha ujë, ngrita rrobat e fjetjes, domethënë vetëm shkorsën, se atë kisha, dhe e hodha në gardhin gati të rrëzuar të kopshtit tim të lënë djerr. Vura re se disa in-

sekte të vogla, disa kafshëza... hidheshin hera-herës në duart e mia. Dukej se u prisha edhe këtyre zotrive qetësinë! Nuk bënin zhurmë, nuk ndiheshin dhe nuk deshën gjë tjetër veçse pak gjak prej timit, se kisha shumë! Dhe çudi, këto kafshëza na e pijnë gjakun, po me qetësi, duke mos na çarë kokën, ndërsa kafshët e tjera... na e pijnë gjakun me fuqi dhe me mundime. Vërtet çudi është, thashë po nuk mejtova rrënjëdali se jam i varfër. Deh! Kjo mëndje e të varfërit ku vete e ku është!

Hodha përçark sytë mos shihja ndonjë copë bukë, po më kot, se ëndra ishte shuar bashkë me errësirën. Trazoj trastën, shikoj i uritur, po më kot, se as thërrime s'gjeta. Nuk e mbaja mënd mirë se kur kisha ngrënë...

Hodha trastën mbi supe dhe u nisa për ku nuk dija... Këngës ja thosha, po çudi se përcillej prej disa lotëve që rrokulliseshin në faqet e mia të thara petë.

— Jam i ri, — brita, — jam i ri ! Dua të punoj, dua të rroj, dua... po pse kështu? Pse!...

E, po pse bërtas kështu unë? Mos më dëgjon ndonjë njeri se më quajnë e më quajnë të varfër, po të më thërrasin edhe të çmendur... Dale, ku jam këtu!

Duke ecur qëndrova më një vend dhe thashë me vete: — Për ku jam nisur?

Dreqi e marrtë, dua të bëhem njeri, dua te punoj, po s'gjej dot punë, s'gjej bukë, s'kam shtëpi, s'kam se ç'bëj, s'kam se ku vete. Shikoj këta të tjerët si këndojnë e si shkojnë me gaz, veshur mirë, thonë çfarë të duan, bërtasin, por unë i ziu s'kam gojë, më mungon gjuha. Dreqi e marrtë këtë punë

— e thashë prapë këtë fjalë — dua të flas, po kam frikë se do të më rrahin më rëndë se herët e tjera. Unë s'u bëj gjë. S'i ngas. Jam si jam, siç më bëri Zoti. Unë i dua, por ata s'më duan, s'më shikojnë dot me sy. Unë i mburr, u bie në gjunjë, u puth dorën,... këmbën, po ata më japin shqelme. Gjithçka që kisha m'i muarën se dinë të flasin, janë të fortë... më dhanë një herë bukë të helmatisur. të qullur me djersën time. Edhe shtëpinë që kam, duan të ma marrin, edhe atë kopsht që kam, s'duan të ma lënë. Ata kanë plot! Janë njerëz... ç'të duan bëjnë, po unë i gjori! E ç'e duan kasollen time, o djall — o zot, desha të thosha — ë de ç'e duan?

Për zotin, unë s'kam mendje, s'kam kalem, s'ma pret, po prapë marr guximin t'i them vetes mengadalë: «ç'e duan?» Kanë të drejtë, se janë njerëz. Unë hallemadhi u bie ndër këmbë e u them të më japin ndonjë punë ose fundi të më lënë të lirë bashkë me vëllanë tim, që mori dynjanë më këmbë për bukë, të na lënë të lirë të punojmë në kopshtin tonë, po Zoti mos e dhëntë, s'më dëgjojnë. Tashiti nuk u flas më se kam frikë mos më fusin edhe... në burg. Çudi nuk është, jo, se shokët e mi jetëshkurtër po prehen në hijen e varrit të të gjallëve. S'i kam pyetur e nuk e di, atje a u japin bukë?!...

Dhe, se ç'mendime më shkonin ndër mënd, ose ç'ëndra të kota... Ja dhe një çudi e tetë: Të ëndërosh syhapët! Do të ëndëroja akoma, po të mos kish ardhur një zonjë që më doli përpara:

— Ku shkon kështu, o djali im? — më tha dhe më ndenji nja dy hapa larg. Unë, i harruar, u ndala dhe, duke mos humbur kohë, i thashë:

— Mbeta keq, o mëma ime!

Ama jo i harruar. Mua mëma më kish vdekur kush e di që kur dhe unë i fola «o mëma ime!»

— Duhet të kesh qënë i lumtur, biro! Pse këshu të mbetesh keq? Tregomë shkakun.

Unë desha t'i thosha gjithë sa ëndëroja dhe thosha me mendjen time pak më përpara, po nuk munda se u hutova më tepër kur më tha «duhet të kesh qënë i lumtur». Nuk e kisha parë mirë, por, kur i hodha sytë, u harrova më tepër. E ç'të shihja? Një zonjë, një zërë, zërë, e gjallë, me leshrat e lëshuar, e zbardhur; vetëm një rrobe e vjetër mbulonte trupin e perëndishëm të saj...

Fytyra e saj gjithmonë buzëqeshte, e shumë herë m'i vrau sytë e mi të pafuqishëm. Në brez kish-te një fyell të gjatë.

Në duar mbante një furkë dhe një bosht që tirtë lesh apo nuk e di se ç'ishte. Ballin ja mbulonin leshrat e hirta.

— Pse, pra, të mbetesh keq, — vazhdoi duke më thënë. — Oh, se sa i lumtur duhet të kesh qënë! Ti pse i le fëmijt e tu të vdisnin për bukë? Pse s'u bashkove me vëllanë tënd, por e le të iki... A nuk ishe i lumtur kur shkoje me gruan tënde, aty afër shtëpisë sate, në kopsht, e punoje me të duke kënduar? Nuk ishe i lumtur, kur i lodhur, shtriheshe në barërat e lira të natyrës? Eh, sa lumturi, kur të dy bashkë mblidhnit lakrat që sa të lira janë, aq shtrenjtësi kanë, dhe me një kusi të vjetër i zienit dhe prapë kur nxirrnit kulaçin bojëari të nxehtë dhe shtronit tryezën tuaj dhe hanit bukë të kënaqur?

Nuk të gëzohej shpirti kur gruaja jote kthehej prej burimit e ngarkuar me bucelë dhe me një kungull në duar, duke të gostitur me ujë të freskët,

i cili sa i lirë është, aq shtrëjtësi ka? A nuk ishte i lumtur kur agimeve magjiplote këndoje bashkë me zogjtë e bilbilat, që të zgjonin dhe thithje erë të pastër, e cila sa i lirë është aq shtrëjtësi ka? Ç'thua, pra, nuk të pëlqen ajo jetë plot lumturi, ajo jetë e shtrënjtë e plot gëzime, kur dhe unë me këtë fyell që kam në brez të argëtonja e të bëja më të lumtur në botë?...

Fliste dhe më tepër nxehej e bërtiste. Dhe unë, i harruar, nuk dija ç't'i thoshja.

— Jam unë, mëma jote, që ndjej atë që më falli i madhi Zot, jam mëma jote që tjerr jetën time. Shihe këtë lëmsh, dhe këtë shtëllungë se sa e madhe që është. Do të vonoj shumë ta tjerr, se është i shumtë dhe i ngatruar... E po të mbaroj, mbaron dhe ti të jesh djali im. Dhe unë të jem mëma jote!...

U bë gati që të ikëte. Dorën e djathtë, së cilës i pështynte nganjëherë dy gishtrinjtë, e ngriti lart, bëri mënjanë leshtrat, sa mezi munda të dalloja në ballin e saj fjalën «VARFËRIA»

* * *

Një të tundur të fortë ndjeva.

— Ç'pate, pse ke rënë këtu në mes të udhës?

Mezi hapa sytë dhe pashë një njeri të më ngrehte mengadalë. Ishte një njeri me fytyrë të zbetë që pasqyronte një mijë të zeza. Fuqia më ishte prerrë. S'mund të flisja më...

— Ah, ti je, o vëllai im! E pse kështu, kush të vrau? E shikoj mirë e me kujdes... Qënkësh vëllai im, që kish tri ditë që ish zhdukur nga shtëpia për të gjetur ndonjë punë. I pashë lotët që i shkonin

rrëke. I pashë dorën që ma zgjati duke më dhënë një bukë...

...U përmënda, e përqafova vëllanë tim të dashur dhe bashkë me të u nisëm për në kasollen tonë. Rrugës më binin në mend fjalët e zërës, m'u kujtua dhe emri i bukur që mbante në ballë dhe. i çuditur, thashë me vete:

— Vërtet, ajo qënka mëma ime!

«ORA» Korrik 1932

Z I A

Bota bërtiste — Bukë, bukë!... Po kush e dëgjonte? E po ç'të bënte populli i shkretë, kujt t'i drejtohej!

Mblidheshin katundarët. Ziheshin e bërtisnin, «jo unë s'kam shtëpi», «jo unë s'kam asgjë se e shita»... «jo m'u tha misri...» një zhurmë, një ankim i vdekur.

— Eja, more, kuje, e marrtë dreqi e marrtë... Kemi parë, or kemi parë, po si këtë zi! Jo more shpirt, kurrë, për zotin e vërtetë.

Thoshin pleqtë të çuditur. Çdo vit dhe më keq. Familje vdisnin për bukë, për bukë misri! Më i pashuri ose princi i vëndit ishte ai që hante bukë, bukë!...

Lart, në mal, na ishte një bareshë, grua e ve, me dy fëmijë të saj. Qante, vajtonte.

— Nëno, duam bukë, kemi uri.

— Ja po u bie unë, djemo, duroni dhe pak...

Gruaja fatkeqe, e vetme në kasolle, thërrte ndonjë berr, e piqte në hell dhe ushqente djemt e saj. Kaluan ditë. Të vegjëlit kërkonin bukë. Mishi u griu zorrët! Ajo nuk kishte. Shkonte në stanet e largme dhe lypte ndonjë thërrime, por edhe ata s'kishin.

— Ç'të bëj nata, mbeta qyqe! Kujt t'i drejtohem!

Mori dhe ajo katër a pesë kokë dhën, i vuri përpara, puthi fëmijt e saj, të cilët i la vetëm në stan, dhe u nis për në treg.

— E ku shkon, o Fatime? — i briti një çoban që, duke i rënë fyellit, po kulloste kopenë e tij të madhe. Ajo s'e dëgjoi, se mejtotej për fëmijt e saj dhe lotët i derdheshin rrëke duke vajtuar me vaj shpirtkëputës.

— Bariu bërtiste..

— Ja, po shkoj të blejë... pak miell.

— Shko, moj, dhe ki mëndjen se mos të derdhet udhës! — i tha bariu ironikisht, dhe filloi punën e tij duke i rënë fyellit ligjëronjës.

Me mundime mbrijti në treg. Për gjithë ditën mundahej t'i shiste dhëntë, po njeri s'i blinte. Jo vetëm, po as që i shikonte njeri fare.

Dëgjonte baresha trubullira, ankime populli që kërkonte bukë. Burra, fëmijë, pleq, çanin magazi, thyenin furra, bërtisnin: — Vdesim për bukë!

Kjo u tërbua. Nuk e mbante vëndi për fëmijt e saj.

— Do shkoj... po bukë? Më presin! Janë gjallë?... Po, po, u kam lënë mish!.. po...

U ra dyerve të qytetit. Nuk la shtëpi.

— Më falni... pak bukë, se fëmija më vdes nga uria. Kam pesë kokë dhën!

Të gjithë e vështronin, mallëngjeheshin për të, po ç'ti jipnin.

U hutua. «Djemt e mi!» Iku. Dielli perëndonte. Shashica ishte larg.

— E zeza, o djemo!

U fut në ullijt që shpërndanin një errësirë.